

VNS 7/2020 vp. Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta

Kokonaisvaltainen lähestymistapa muuttoliikkeeseen ja Schengen alueen kehittämiseen

Kuten selonteossa todetaan edellyttää muuttoliike kokonaisvaltaisia, yhteisiä eurooppalaisia ratkaisuja, joihin kaikki jäsenvaltiot osallistuvat ja sitoutuvat ja joilla voidaan vastata sekä EU:n sisäisiin tarpeisiin että muuttoliikkeen perimmäisiin syihin.

Yhteinen turvapaikkajärjestelmä, ulkosuhteet, paluu ja palauttaminen sekä laillinen maahanmuutto ovat keskeiset osa-alueet tätä kokonaisvaltaista lähestymistapaa ja näiden kaikkien on toimittava, jotta niille asetetun tavoitteen toteutuisivat.

Tavoitteet ovat yhteisiä kaikille jäsenmaille, mutta tästä huolimatta jokainen jäsenmaa tarkastelee niitä edelleen omista lähtökohdistaan. Keskustelu yhteisestä eurooppalaisesta turvapaikkajärjestelmästä on jo osoittanut kuinka vaikeaa on saavuttaa yhteistä näkemystä tässä kokonaisuudessa.

Selonteossa yleisellä tasolla annetaan tuki muuttoliikejärjestelmän kehittämiseen, mutta Suomen omat painotukset eivät käy kovin selkeästi ilmi. Kumppanuuksien merkitys muuttoliikkeen lähtö- ja kauttakulkumaiden kanssa todetaan ja siihen liittyen EU:n tavoitteet muuttoliikkeen perimmäisiin syihin vaikuttamiseen ja muuttoliikkeen hyvään hallintaan. Muuttoliikkeen hallinta edellyttää myös aktiivisia toimia lähtö- ja kauttakulkumailta. Eräs keskeinen toimi tässä olisi laittoman maahantulon kauttakulkureitteihin vaikuttamisen lisäksi kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden ja ilman laillista oleskeluoikeutta EU:n jäsenmaissa olevien takaisinotto omaan maahansa. Selonteossa todetaan omana kohtanaan, että tehokas paluujärjestelmä sekä toimiva takaisinottoyhteistyö kolmansien maiden kanssa ovat keskeinen osa muuttoliikekokonaisuutta. Tässä on syytä nostaa esille Suomen EU-puheenjohtajakaudella työryhmätasolla käynnistämämme keskustelu kauppapolitiikan kytkemisestä kumppanuuksiin ja sen käyttäminen vipuvartena palautusten tehostamiseen. Tämä olisi voitu todeta myös selkeästi selonteossa ja korostaa tämän keskustelun ylläpitämistä EU-tasolla. Useat jäsenmaat suhtautuivat avaukseemme myönteisesti.

Suomen viime maaliskuussa hyväksytyssä Afrikka strategiassa todetaan ilman laillista oikeutta maassa olevien toimivan ja oikeudenmukaisen palauttamisen merkitys sekä se, että EU:n tukea ja toimia hyödynnetään sääntelemättömän ja ennakoimattoman muuttoliikkeen vähentämiseksi. Eri politiikan lohkojen hyödyntäminen palautusten vipuvartena on osa tätä kokonaisuutta. Viisumipolitiikan osalta tämä mahdollisuus on jo olemassa. Sitä tulisi vain aktiivisemmin ja komission vedolla myös hyödyntää. On tärkeätä, että Afrikka strategian toimeenpanoon panostetaan myös käytännössä.

Selonteossa todetaan, että laitonta maahantuloa ja maassa oleskelua ilman laillista oleskeluoikeutta tulee ehkäistä tehokkaammin ja palautuksia toimeenpanna nykyistä toimivammin. Laittoman maahantulon ja maassa oleskelun torjunta on merkittävältä osin myös kansallista toimintaa. Viimeaikaiset keskustelut Suomeen jääneiden, kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden oleskelun laillistamisesta jollain lupamenettelyllä eivät tue EU tason tavoitteita palauttamisen tehostamisesta eivätkä ole linjassa myöskään tässä selonteossa esitettyjen tavoitteiden kanssa. On keskusteltu jopa mahdollisista lainsäädäntömuutoksista laittoman maassaolon vähentämiseksi. Sen sijaan olisi tärkeää jatkaa kahdenvälisiä neuvotteluja palautusjärjestelyistä tärkeimpien lähtömaiden kanssa, johon löytyy tukea myös hallitusohjelmasta ja lisäksi kehittää vapaaehtoisen paluun järjestelmää ja hyödyntää tässä muiden jäsenmaiden parhaita käytäntöjä.

Schengen alueen kehittämisen keskeinen haaste on luvattoman edelleen liikkumisen torjuminen ja tehokkaiden turvapaikkamenettelyn alkuvaiheiden keskittäminen osaksi ulkorajavalvontaa. Tästäkin näkökulmasta on välttämätöntä saada hyväksytyksi yhteistä turvapaikkajärjestelmää koskevat ehdotukset.

Selonteossa on myös lyhyt maininta Suomen aktiivisesta toiminnasta kotouttamiseen liittyvässä yhteistyössä. Linjaus on yllättävän väljä ottaen huomioon kotouttamisen merkitys liittyen maahanmuuttajien työllisyyteen ja kouluttautumiseen. Suomessa jo ainakin kaksi edellistä hallitusta on pyrkinyt kehittämään kotouttamista niin lainsäädännön kuin käytännön toiminnan kautta. Painopiste on ollut erilaisissa hankkeissa, joiden hyöty ja vaikuttavuus ovat jääneet jossain määrin epäselviksi. Työ- ja elinkeinoministeriön yhteydessä toimii kotouttamisen osaamiskeskus, jonka yhtenä tehtävänä oli sitä perustettaessa koordinoita ja jakaa tietoa kotouttamisen parhaista käytännöistä kotouttamisesta päävastuussa olevalle kuntatasolle. Kovin paljon ei osaamiskeskuksen toiminnasta ja sen tuloksista ole kerrottu julkisuuteen. Toivottavasti nyt selonteon linjauksen mukaisesti myös muiden jäsenmaiden parhaita käytäntöjä voidaan hyödyntää meillä kotouttamista kehitettäessä. Tiedotusvälineissä on kerrottu esimerkiksi Ruotsin kaavailuista vaatia Ruotsin kielen taitoa ja yhteiskunnan tuntemusta pysyvän oleskeluluvan edellytyksenä. Samoja vaatimuksia on myös joidenkin muiden jäsenmaiden lainsäädännössä. Meillä ehkä olisi syytä tutkia myös kotoutumisen kannustumia ja niiden hyödyntämistä kotouttamista kehitettäessä. Ehkä EU yhteistyön kautta näitä parhaita käytäntöjä saataisiin meillekin.